

HISTORIA PAMIĘĆ TOŻSAMOŚĆ

20 LAT ODDZIAŁU INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ
W KRAKOWIE

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Krakowie

HISTORIA, PAMIĘĆ, TOŻSAMOŚĆ

20 lat Oddziału Instytutu Pamięci Narodowej
w Krakowie

Kraków 2020

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Krakowie

↑ Po pierwszej uroczystości wręczenia nagrody IPN „Kustosz Pamięci”. Od lewej: przewodniczący Rady Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa Andrzej Przewoźnik, prezes IPN Leon Kieres, metropolita krakowski kard. Franciszek Macharski, naczelnik archiwum IPN w Krakowie Andrzej Kuler (w tle), prezes Fundacji Muzeum Historii Armii Krajowej Kazimierz Kemmer, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie Janusz Kurtyka, dyrektor Archiwum Państwowego w Krakowie Sławomir Radoń. Kraków, 8 listopada 2002

dr hab. Filip Musiał
dyrektor Oddziału IPN
w Krakowie

NASZA HISTORIA, NASZA MISJA

Dochodzenie do prawdy, odzyskiwanie historycznej świadomości to długi proces. Mimo że od 1989 r. minęło już ponad 30 lat i wyrosło nowe pokolenie Polaków, wciąż jesteśmy w fazie wyzwania się z wszechogarniającej totalitarnej przestrzeni PRL.

Dziś coraz lepiej rozumiemy istotę „ludowej” Polski. Dostrzegamy, że nie była ona „normalnym” państwem, jak usiłowali nas przekonywać niektórzy uczestnicy życia publicznego po 1989 r. Ciągłe jednak dopiero uczymy się myśleć kategoriami wolnych ludzi i wolnego państwa. Zgodnie z nimi interpretować naszą historię. Budujące jest to, że coraz powszechniej odwołujemy się do tradycji niepodległościowej. To wokół niej chcemy dziś organizować naszą wspólnotę narodową. Głównym zadaniem Instytutu Pamięci Narodowej jest wspieranie tego procesu.

WOLNI LUDZIE W WOLNYM KRAJU...

Misję Instytutu Pamięci Narodowej, czyli to, co możemy nazwać „duchem ustawy”, doskonale zidentyfikował Janusz Kurtyka. „Wolni ludzie w wolnym kraju mają prawo do prawdy historycznej o swojej najnowszej historii” – w tych kilku słowach byłego prezesa Instytutu zawiera się cała złożoność działań, które IPN realizował przez ostatnie 20 lat.

Instytut Pamięci Narodowej powołano po to, by badać historię nazistowskiego i komunistycznego totalitaryzmu, zdzierać zasłony skrywające kulisy funkcjonowania „ludowej” Polski, przywracać należną cześć tym, którzy walczyli o niepodległy kraj. Słowem wyzwalać nas z postkomunistycznej mentalności. Podobne instytucje powstały zresztą w niemal wszystkich krajach byłego bloku sowieckiego. Warto wymienić choćby zaprzyjaźniony z IPN węgierski Komitet Pamięci Narodowej (Nemzeti Emlékezet Bizottság) czy niemiecki Instytut Gaucka.

Janusz Kurtyka podkreślał, że rolą Instytutu jest „budzenie narodu do wielkości” poprzez odbudowę jego historycznej świadomości i odrzucanie komunistycznych kłamstw. Tych propagandowych, polegających na przemilczaniu niewygodnych faktów czy kreowaniu nigdy nieistniejących bohaterów, oraz tych semantycznych, nakazujących patriotów nazywać bandytami, które tak trudno wyplenić z języka i społecznej pamięci. Zakłamywanie przez dziesięciolecia naszych dziejów i języka sprawia, że 30 lat po upadku komunizmu wciąż musimy przywracać prawdziwą miarę rzeczy. Opisywać rzeczywistą rolę komunistycznych zbrodniarzy, przybliżyć bohaterów pracy niepodległościowej, przypominać znane – jak mogłoby się wydawać – wydarzenia i postacie, z uwzględnieniem kontekstu działań operacyjnych Służby Bezpieczeństwa i zakulisowych machinacji partyjnych aparaczyków.

BUDOWANIE PAMIĘCI

Stopniowo odrzucamy postkomunistyczną spuściznę i odzyskujemy naszą tożsamość. Nawiązujemy do wielkich polskich tradycji i wartości II Rzeczypospolitej oraz Polskiego Państwa Podziemnego. Ten niełatwy proces rozgrywa się w kilku newralgicznych sferach. Nie wystarczą wyłącznie badania naukowe czy edukacja. Równie ważne jest udostępnianie rozpracowywanym przez bezpiekę osobom materiałów archiwalnych, które ich dotyczą. Niezbędne jest także staranne dbanie o symbolikę narodową i kwestie związane z upamiętnianiem działań niepodległościowych oraz martyrologii narodu. A z tym powiązane jest przywracanie bohaterom walczącym z totalitaryzmami nazistowskim i komunistycznym należnego im miejsca w historii i społecznej pamięci. To wszystko polega w istocie na budowaniu pamięci, lecz nie mniejsze znaczenie ma również dbałość o poczucie sprawiedliwości. Ściganie zbrodni komunistycznych i zapewnienie jawności życiorysów osób pełniących publiczne funkcje. Wszystkie te zadania realizuje powołany 20 lat temu IPN.

W obecnym kształcie Instytut jest dużą organizacją, z centralą w Warszawie, jedenastoma oddziałami oraz siedmioma delegaturami. Oddział IPN w Krakowie wraz z delegaturą w Kielcach obejmuje zasięgiem województwa małopolskie i świętokrzyskie. Obok Gdańska i Wrocławia zalicza się do największych jednostek organizacyjnych Instytutu. Jesteśmy także jednym z najbardziej dynamicznych zespołów w skali całej naszej instytucji. Od 20 lat uczestniczymy aktywnie w naukowych i edukacyjnych projektach ogólnopolskich, a także kreujemy ważne przedsięwzięcia regionalne i lokalne.

IPN W SKRÓCIE

Instytut Pamięci Narodowej powołano w 1998 r., ale faktycznie zaczął działać w czerwcu 2000 r., wraz z powołaniem prof. Leona Kieresa na prezesa. Kilkanaście tygodni później, 15 września 2000 r., Janusz Kurtyka został dyrektorem Oddziału IPN w Krakowie. W Instytucie były wtedy tylko trzy pionierzy merytoryczni: edukacyjno-naukowy, archiwalny i śledczy. W 2007 r. utworzony został pion lustracyjny, w roku 2016

oddzielono naukę od edukacji, a Instytutowi powierzono obowiązek działań w sferze upamiętniania walk i męczeństwa oraz poszukiwań i identyfikacji ofiar totalitaryzmów nazistowskiego i komunistycznego.

Oddajemy w Państwa ręce wydawnictwo podsumowujące 20 lat naszej działalności. Cenimy sobie Wasze wsparcie, czerpiemy satysfakcję z tego, że mamy wśród Was wielu przyjaciół. Bez patosu, ale i bez fałszywej skromności wypada na koniec stwierdzić, że wszystkie te wielkie polskie sprawy, wbrew pozorom, ważą w prywatnym życiu każdego z nas. Wolni ludzie w wolnym kraju mają prawo do prawdy o swojej najnowszej historii.

W latach 2000–2016 Oddziałem IPN w Krakowie kierowało kolejno trzech dyrektorów

dr hab. Janusz Kurtyka
dyrektor Oddziału IPN
w Krakowie
w latach 2000–2005

prof. dr hab. Ryszard Terlecki
dyrektor Oddziału IPN
w Krakowie
w latach 2006–2007

dr Marek Lasota
dyrektor Oddziału IPN
w Krakowie
w latach 2007–2016

ODDZIAŁ IPN W KRAKOWIE

Dyrektor Oddziału

Oddziałowe Biuro
Edukacji Narodowej

Oddziałowe Biuro
Upamiętniania Walk
i Męczeństwa

Oddziałowe Biuro
Badań Historycznych

Wieloosobowe Stanowisko
do spraw Poszukiwań i Identyfikacji

Oddziałowe
Archiwum

Oddziałowa Komisja
Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu

Oddziałowe
Biuro Lustracyjne

Oddziałowe Biuro
Administracyjno-Gospodarcze

Referat Finansowo-Księgowy

Oddziałowe Biuro Ochrony

STR. 10

EDUKACJA NAUKA STR. 20

STR. 28 UPAMIĘTNIANIE

POSZUKIWANIA STR. 38

STR. 48 ARCHIWA

ŚLEDZTWA STR. 58

LUSTRACJA

STR. 66

ponad
470

nagranych relacji
świadków historycznych
wydarzeń

EDUKACJA

Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej

rajdów
i wyjazdów
edukacyjnych

75

15 000

uczestników
projektów
edukacyjnych

UCZYMY
HISTORIĘ,
BO TO
NASZA
PASJA

40
katalogów
wystaw

64
wystawy

ponad
2000

nauczycieli, którzy wzięli udział
w szkoleniach i projektach IPN

14

koncertów

2
gry
planszowe

61

broszur edukacyjnych
i popularyzatorskich
oraz innych publikacji edukacyjnych

gier miejskich

45

7
zestawów
infografik
edukacyjnych

4

zestawy
puzzli

UCZYMY HISTORII XX WIEKU

wykorzystując nowoczesne metody – udowadniając, że historia nie tylko może być, ale na pewno jest fascynująca. Opowiadamy o II Rzeczypospolitej i latach II wojny światowej, a także o czasie komunistycznego zniewolenia. Bez cenzury, z poszanowaniem prawdy historycznej.

↑ Broszury i przypinki historyczne przygotowane dla uczestników jednego z rajdów

Wiedza o przeszłości kształtuje naszą tożsamość, pozwala nam dostrzegać siebie w łańcuchu pokoleń, doceniać dorobek naszych przodków, rozumieć, co było ważne dla nich i staje się wartością uniwersalną, łączącą nas niezależnie od czasów, w których żyjemy.

Jako wspólnota narodowa dopiero w poprzednim pokoleniu wyszliśmy z komunistycznego zniewolenia. Po niemal półwieczu propagandy wciąż żywe w społecznej pamięci są kłamliwe tezy, szerzone przez totalitarny reżim. Dlatego wielkie znaczenie ma zróżnicowana w formie edukacja, pozwalając dotrzeć za pomocą klasycznych i współczesnych metod do jak największej rzeszy odbiorców. Kierujemy nasz przekaz zarówno do osób, których wiedza o historii jest niewielka, jak i do tych, którzy dobrze znają narodową przeszłość.

Nasze wystawy są eksponowane w przestrzeniach zamkniętych oraz w plenerze, a wiele z nich udostępniamy także w Internecie albo rozdajemy na płytach CD/DVD. Przygotowaliśmy dotąd ponad 60 wystaw, które zaprezentowaliśmy w ponad tysiącu miejsc.

Wspieramy także instytucje kultury w tworzeniu wystaw stałych – z Muzeum Archeologicznym w Krakowie współpracowaliśmy przy wystawie „Dzieje starsze i najstarsze gmachu Muzeum Archeologicznego w Krakowie”, z kolei w Areszcie Śledczym w Krakowie oglądać można przygotowaną przez nas wystawę „Monte. Kronika terroru 1939–1956–1989”, która pierwotnie w wersji plenerowej była eksponowana na murach więzienia przy ulicach Montelupich i Kamiennej.

↑ Uczestnicy wyprawy akademickiej pod Pomnikiem Walki i Męczeństwa na Majdanku. Lipiec 2002

↓ Noc Muzeów w Centrum Edukacyjnym „Przystanek Historia” IPN w Krakowie. 18 maja 2018

Dla dzieci przygotowaliśmy program edukacyjny „Historia w kolorach”, który pozwala zainteresować dziejami Polski najmłodszych. W przystępnej formie (film, książeczka dla przedszkolaków, puzzle, śpiewnik patriotyczny z płytą CD) uczymy o symbolach narodowych. Uczniów i starszą młodzież zabieramy co roku na edukacyjne rajdy do miejsc związanych z bohaterami naszej najnowszej historii, w wielu miastach Małopolski organizujemy gry miejskie dla upowszechnienia wiedzy o ważnych wydarzeniach i postaciach. Zorganizowaliśmy już 10 edycji Rajdu Szlakami Żołnierzy 1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK, 12 edycji Rajdu Szlakami Żołnierzy Wyklętych mjr. Józefa Kurasia „Ognia”, a także blisko 20 studyjnych wypraw akademickich do miejsc polskiej martyrologii oraz na pola bitew o niepodległość RP, które pozostają dziś poza granicami kraju (m.in. na cmentarzu katyńskim i do niemieckich obozów koncentracyjnych). Taka bezpośrednia edukacja ma ogromne znaczenie. Współczesna młodzież chce bowiem „poczuć” historię, „dotknąć” jej. Przez 20 lat wiele tysięcy młodych ludzi poznawało historię, uczestnicząc w naszych przedsięwzięciach edukacyjnych. Rywalizowali w konkursach (m.in. dotyczących I wojny światowej i odrodzenia RP, polskich Kresów, losów ziemian, Armii Krajowej, bohaterów II wojny światowej i „Solidarności”), których co najmniej kilka przeprowadzamy każdego roku, współpracując m.in. z Kuratorium Oświaty w Krakowie. Dla pedagogów organizujemy wraz z Małopolskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli cykl szkoleń zatytułowany „Spotkania z historią najnowszą”, a także inne warsztaty poszerzające wiedzę historyczną, podnoszące kwalifikacje i przyczyniające się do awansu zawodowego. Ważnym elementem działań edukacyjnych jest utrwalanie wspomnień świadków historii. W ramach programu „Notacje” gromadzimy relacje osób pamiętających czasy II wojny światowej, mieszkańców Kresów, żołnierzy powojennego podziemia niepodległościowego, jak również dawnych opozycjonistów z czasów PRL i niezależnych twórców kultury.

→
Zakończenie 10. Rajdu Szlakami Żołnierzy
1. Pułku Strzelców Podhalańskich AK.
Dobra, 9 czerwca 2019

X **Rajd Szlakami Żołnierzy
1 Pułku Strzelców Podhalańskich
Armii Krajowej**

**Dobra - Tymbark - Słopnice - Beskid Wyspowy
7-9 czerwca 2019**

↓ Zajęcia o godle i barwach narodowych dla najmłodszych

↑ Centrum Edukacyjne „Przystanek Historia” IPN w Krakowie

Prezes IV Zarządu Głównego Zrzeszenia
WOLNOŚĆ I NIEZAWISŁOŚĆ
Zamordowany strzałem w tył głowy
01.03.1951 w katowni UB
na ul. Rakowickiej w Warszawie

- ← Koncert Galowy w Hołdzie Żołnierzom Wyklętym. Kraków, 3 marca 2019
- ↗ Wystawa „Wrzesień 1939 r.”. Mały Rynek w Krakowie, 26 sierpnia 2009
- ↓ Start ekstremalnego nocnego Marszu gen. „Nila”. Sucha Polana, 5 września 2019

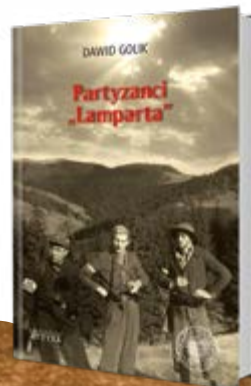
ANGAŻUJEMY się także w wydarzenia kulturalne, bo również w taki sposób można uczyć polskiej historii.

W Archiwum Historii Mówionej krakowskiego IPN mamy już ponad 470 nagrań, które są sukcesywnie udostępniane do badań naukowych i na potrzeby edukacyjne. Angażujemy się także w wydarzenia kulturalne, bo również w taki sposób można uczyć polskiej historii. Współorganizujemy koncerty, których w ostatnich latach wysłuchało kilkanaście tysięcy osób. Taka muzyczna edukacja służyła m.in. upowszechnianiu w społecznej świadomości Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, okrągłej rocznicy wybuchu powstania styczniowego i rocznic związanych z „Solidarnością”. Z kolei w trakcie koncertów pod hasłem „Tajne Kompletu” popularni wykonawcy muzyki hip-hop przedstawiali utwory nawiązujące do najnowszej historii Polski.

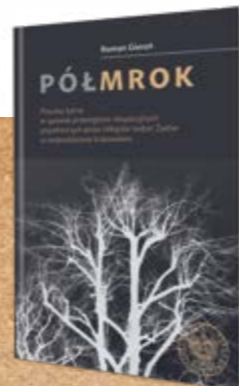
**Naszym domem,
do którego gorąco zapraszamy,
jest Centrum Edukacyjne IPN
„Przystanek Historia” mieszczące się
przy ul. Dunajewskiego 8 w Krakowie.**

Setki razy gościliśmy Państwa na wykładach otwartych, konferencjach, debatach, podczas projekcji filmów dokumentalnych, turniejów gier planszowych, czy w czasie znanej w całej Polsce Nocy Muzeów. Spotykamy się z Wami w czasie stałych cykli, odbywających się w środy: „Spotkania z historią najnowszą”, Klub im. Stefana Roweckiego „Grotta”, „Archiwalne środy”. Wydajemy broszury, katalogi, materiały multimedialne, edukacyjne teki i gry planszowe. Przygotowujemy animacje wykorzystywane w Internecie, infografiki historyczne i plakaty edukacyjne. Jesteśmy w Krakowie oraz w miastach, miasteczkach i wsiach Małopolski. W szkołach, centrach kultury, kinach, w plenerze, a wszystkim tym, do których nie możemy dotrzeć w Internecie, oddajemy do wykorzystania materiały edukacyjne. Historia jest w nas i wokół nas, a my opowiadamy o niej wszelkimi sposobami.

158

książek naukowych

NAUKA

Oddziałowe Biuro
Badań Historycznych

! Jako pierwszy z 11 oddziałów IPN zainicjowaliśmy własną serię wydawniczą

HISTORIA
BEZ TAJEMNIC

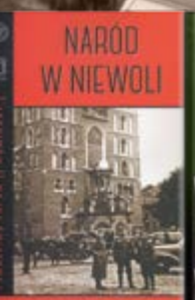
60

ponad

konferencji naukowych

36

książek popularnonaukowych

Blisko dwa tysiące artykułów popularnonaukowych

Kilkadziesiąt dodatków historycznych do prasy

W LATACH KOMUNISTYCZNEGO ZNIEWOLENIA

nauka poddana była cenzurze, a historię fałszowano. Odkłamanie polskich dziejów najnowszych, opisanie kulis funkcjonowania systemu komunistycznego, w tym aktywności bezpieki, jest podstawowym zadaniem pionu naukowego IPN.

↑ Promocja książki „Literaci a sprawa katyńska”. Janusz Kurtyka, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie (stoi), obok niego współautor książki Stanisław M. Jankowski. Kraków, 2003

U

Uczestniczymy w ogólnopolskich projektach badawczych, a także w programach regionalnych i lokalnych. W Krakowie powstawało wiele prekursorskich prac, stanowiących wzór dla innych oddziałów Instytutu. Wydajemy od kilku do kilkunastu książek rocznie, a przez 20 lat ukazało się już blisko 200 publikacji, w tym monografie naukowe, tomy pokonferencyjne, a także książki popularnonaukowe i albumy. Jako pierwszy spośród jedenastu oddziałów IPN zainicjowaliśmy własną serię wydawniczą, za sprawą pierwotnej, charakterystycznej szaty graficznej zwaną dawniej „czarną serią”. Nasze badania obejmują bardzo szeroki wachlarz zagadnień, ale Oddział IPN w Krakowie znany jest przede wszystkim z ważnych książek dotyczących dziejów komunistycznej bezpieki. Jako pierwsi w Polsce przygotowaliśmy informator personalny kadry kierowniczej Urzędu i Służby Bezpieczeństwa w Krakowie i województwie krakowskim. Naszym pionierskim przedsięwzięciem była także głośna wystawa „Twarze krakowskiej bezpieki”, dzięki której Małopoleanie mogli zobaczyć funkcjonariuszy komunistycznego aparatu represji i poznać tajemnice ich niesławnej służby. Podobne publikacje i wystawy zaczęły później organizować inne oddziały Instytutu. Wydajemy ponadto serię „Zagadnienia źródłoznawcze”, w której piszemy o tym, jak czytać akta bezpieki, najważniejsze zaś wewnętrzne dokumenty, które regulowały kiedyś pracę UB i SB, publikowane są w serii wydawniczej „Normatywy aparatu represji”. Historycy z krakowskiego IPN wiele uwagi poświęcili represjom totalitarnej władzy wobec Kościoła. Ukazały się cztery tomy serii „Niezlomni”, opowiadające o hierarchach, którzy nie dali się złamać bezpiece.

WYDAJEMY

od kilku do kilkunastu książek rocznie, a przez 20 lat ukazało się już blisko **200 publikacji.**

↓ Międzynarodowa konferencja „Za waszą i naszą wolność. 30. rocznica powstania Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej”. Kraków, 23 maja 2018

Zawierają one m.in. dokumentację represji wymierzonych w kardynałów Stefana Wyszyńskiego i Karola Wojtyłę. Szerszą perspektywę na dzieje Kościoła w PRL przynosi z kolei nasza seria wydawnicza „Kościół w okowach”.

Ważnym wątkiem badań jest konspiracja niepodległościowa z lat II wojny światowej i powojennego komunistycznego zniewolenia. Opisałmy wiele historycznych zagadnień, których zgłębianie wynika z ustawowej misji Instytutu. Nasi historycy poświęcili swoje prace II wojnie światowej, historii podziemia niepodległościowego i oporu społecznego po 1945 r., losom Żydów w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem Polaków udzielających im pomocy, struktur i działalności PZPR, historii „Solidarności” i innych ugrupowań opozycyjnych oraz kulturze niezależnej.

Zorganizowaliśmy ponad 60 konferencji naukowych. Ich celem było przypomnienie najważniejszych rocznic z ogólnopolskiej i lokalnej historii, podsumowanie stanu badań nad wybranymi zagadnieniami czy też zaproponowanie nowego ujęcia jakiegoś aspektu XX-wiecznych dziejów Polski. Dwanaście konferencji miało wymiar międzynarodowy, m.in. „Za waszą i naszą wolność. 30. rocznica powstania Autonomicznego Wydziału Wschodniego Solidarności Walczącej” (wspólnie z Akademią Ignatianum w Krakowie). „Papież zza żelaznej kurtyny. Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościół bloku sowieckiego” (z Nemzeti Emlékezet Bizottságának, czyli węgierskim odpowiednikiem IPN), „Rabunek i germanizacja polskich dzieci w czasie II wojny światowej” (z Uniwersytetem Pedagogicznym w Krakowie, portalem Interia.pl i niemiecką publiczną stacją nadawczą Deutsche Welle).

↓ Jeden z serii dodatków historycznych poświęconych wybuchowi II wojny światowej

→ Prezentacja serwisu internetowego „W Wadowicach wszystko się zaczęło...”, przygotowanego przez IPN i tygodnik „Gość Niedzielny” oraz serwisu IPN, poświęconego papieskim pielgrzymkom. Janusz Ślęzak – asystent prasowy Oddziału IPN w Krakowie, Andrzej Grajewski – redaktor serwisu, Jarosław Szarek – prezes IPN, ks. Adam Palwaszczyk – redaktor naczelny „Gościa Niedzielnego”. Kraków, 18 maja 2020

→ Promocja albumu „Rotmistrz Witold Pilecki 1901–1948”. Od lewej: autor albumu Jacek Pawłowicz, dzieci Rotmistrza Andrzej Pilecki, Zofia Pilecka-Optułowicz, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie Marek Lasota. Kraków, 25 października 2008

← Plakat konferencji „Obserwacja w służbie SB”

Jesteśmy obecni w akademickim życiu naukowym, publikując artykuły, książki i wygłaszając referaty na konferencjach naukowych, organizowanych przez inne instytucje. Wielu z nas prowadzi wykłady na krakowskich uczelniach (Uniwersytecie Jagiellońskim, Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie czy Akademii Ignatianum), należy do towarzystw naukowych (m.in. Komisji Historycznej Polskiej Akademii Nauk Oddział w Katowicach) oraz redakcji czasopism naukowych („Aparat Represji w Polsce Ludowej”, „Horyzonty Polityki”, „Pamięć i Sprawiedliwość”, „Zeszyty Historyczne WiN-u”). Oprócz specjalistycznych badań naukowych angażujemy się także w działalność popularyzatorską i edukacyjną. Bierzymy udział w dyskusjach wokół najciekawszych książek historycznych (m.in. Krakowska Loża Historii Współczesnej), a wydawnictwa IPN są regularnie prezentowane na Targach Książki w Krakowie i Targach Książki Historycznej w Warszawie.

W bardziej przystępnej formie badania prowadzone przez pracowników krakowskiego IPN przedstawiamy raz w tygodniu na łamach „Dziennika Polskiego” oraz w wydaniu internetowym gazety (cykl „Oddział IPN w Krakowie i Dziennik Polski przypominają”). W oparciu o te artykuły oraz teksty popularnonaukowe pracowników oddziału publikowane w innych czasopismach rozpoczęliśmy z Ośrodkiem Myśli Politycznej w Krakowie edycję popularyzatorskiej serii „Z archiwum bezpieczeństwa – nieznane karty PRL” (ukazało się już 26 tomików). Równoległe wystartowała także podobna seria zatytułowana „Z archiwów II wojny światowej” (na razie 4 tomiki).

Przygotowujemy ponadto dodatki prasowe związane z rocznicami historycznymi, kolportowane przede wszystkim wraz z „Dziennikiem Polskim” i „Gazetą Krakowską”, a także z tytułami ogólnopolskimi, jak tygodniki „Do Rzeczy”, „Gość Niedzielny”, „Gazeta Polska” czy „Tygodnik Powszechny”. Wyjątkowo okazały wypadły kilkuczęściowe kolekcje przygotowane na 100. rocznicę odzyskania niepodległości (2018) i 80. rocznicę wybuchu II wojny światowej (2019). Nasi eksperci występują także w audycjach Radia Kraków z cyklu „Posłuchaj historii” oraz w innych mediach lokalnych i ogólnopolskich.

↑ Księgarnia Oddziału IPN w Krakowie w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia”, ul. Dunajewskiego 8

↓ Międzynarodowa konferencja „Papież z Żelaznej Kurtyny. Wpływ pontyfikatu Jana Pawła II na państwa i Kościoły bloku sowieckiego”, zorganizowana przez IPN i węgierski NEB. Po prawej Adam Dergan z Nemzeti Emlékezet Bizottsága. Kraków–Budapeszt, 9–12 października 2018

43

tablice
pamiątkowe

UPAMIĘTNIANIE

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa

DEKOMUNIZACJA PRZESTRZENI PUBLICZNEJ:

- 1072 opinie w sprawie nazw ulic w całej Polsce
- 64 opinie o tablicach i pomnikach w Małopolsce
- 57 tablic i innych elementów upamiętnień podlegających dekomunizacji przejęto do zbiorów magazynowych

4

pomniki

100

wyremontowanych
grobow (w tym 20
sfinansowanych przez
centralę IPN)

HISTORIA,
KTÓREJ
NIE ZAPOMNIMY

12

wyremontowanych
pomników

INICJOWANIE OPIEKI NAD MIEJSCAMI WALK I MĘCZEŃSTWA

oraz trwałe upamiętnianie wydarzeń i postaci historycznych, a także uwalnianie przestrzeni publicznej od pozostałości systemu komunistycznego i remont grobów weteranów to najważniejsze zadania Biura Upamiętniania Walk i Męczeństwa, wynikające z trzech ustaw.

↑ Odświeżenie pomnika mjr. Zygmunta Szendzielarza „Łupaszki”. Od lewej: wójt gminy Jordanów Artur Kudzia, wojewoda małopolski Piotr Ćwik, płk Lidia Lwów-Eberle, wiceprezes IPN Krzysztof Szwagrzyk. Osielec, 24 marca 2019

K

Krakowskie biuro, obejmujące działaniem województwa małopolskie i świętokrzyskie, zostało utworzone 1 sierpnia 2016 r., po nowelizacji ustawy o IPN (29 kwietnia 2016 r.). Zlikwidowano wówczas Radę Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa. Od tej pory to Instytut zajmuje się upamiętnianiem ważnych dla Polaków wydarzeń i postaci oraz miejsc walki i męczeństwa innych narodów na terytorium RP. Zadania, o których mowa, dotyczą ponad 70 lat historii – od 8 listopada 1917 r. do 31 lipca 1990 r.

Szczególną opieką objęte są groby i cmentarze wojenne, mogiły bohaterów walk narodowowyzwoleńczych oraz miejsca pochówku ofiar totalitarnego terroru. Biuro ocenia także pod względem historycznym nowe wnioski o trwałe upamiętnienie miejsc, wydarzeń i postaci. Do niezwykle ważnych zadań należy ponadto kontrola przestrzegania uchwalonej 1 kwietnia 2016 r. ustawy o zakazie propagowania komunizmu lub innego ustroju totalitarnego. Główną rolą historyków IPN jest dbanie o usunięcie tablic i pomników gloryfikujących komunizm, a także o zmianę nazw ulic, które miały taką funkcję w czasach PRL. Krakowskie biuro upamiętniania było ogólnopolskim koordynatorem akcji dekomunizacji nazw ulic.

Pieczę nad grobami weteranów walk o wolność i niepodległość Polski ustawodawca powierzył IPN w listopadzie 2018 r. Biuro upamiętniania weryfikuje osoby, których mogiły podlegają wpisowi do ewidencji grobów weteranów, oraz remontuje te, które nie były dotychczas objęte opieką. Przyznaje także fundusze osobom fizycznym i stowarzyszeniom podejmującym się takiego zadania.

↑ Album „(Mało)Polski szlak pamięci o roku 1918”, przygotowany przez Małopolski Urząd Wojewódzki i Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa w Krakowie

SZCZEGÓLNA opieką objęte są groby i cmentarze wojenne, mogiły bohaterów walk narodowowyzwoleńczych oraz miejsca pochówku ofiar totalitarnego terroru.

W bieżących działaniach pomagają nam Komitet Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa przy Oddziale IPN w Krakowie, złożony z przedstawicieli instytucji państwowych, organizacji kombatanckich i stowarzyszeń. To grono ma ważny głos doradczy. Pion upamiętniania współpracuje także z Biurem Poszukiwań i Identyfikacji IPN. Od 2019 r. organizuje uroczystości pogrzebowe odnalezionych żołnierzy podziemia niepodległościowego. Biuro upamiętniania pomaga również w edukacji historycznej młodego pokolenia. W 2017 r. zainicjowało projekt „Pamięć pokoleń”, angażujący uczniów małopolskich szkół w całoroczną opiekę nad miejscami pamięci narodowej.

Od czerwca 2017 r. krakowskie biuro dysponuje funduszami na finansowanie nowych tablic i pomników, a także remont istniejących upamiętnień i grobów. W ramach współpracy z Małopolskim Urzędem Wojewódzkim rozpoczęto remont kwatery wojskowej żołnierzy Września '39 na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie, odnowiono pomnik w kwaterze bohaterów Września '39 w Proszowicach, nekropolię żołnierzy Armii Czerwonej – jeńców niemieckiego obozu w Skotnikach i cmentarz żydowski w Wolbromiu. Staraniem krakowskiego biura upamiętniania wyremontowano również mogiły 21 żołnierzy pochodzenia żydowskiego, pochowanych na cmentarzu żydowskim w Brzesku.

→
Uroczysty pogrzeb Stanisława Ludzi „Harnasia”, dowódcy oddziału partyzanckiego „Wiarusy”. Kraków, 4 kwietnia 2019

↑ Katyński Marsz Pamięci zorganizowany przez IPN.
Kraków, 13 kwietnia 2010

← Uroczysty pogrzeb Mikołaja Mazura „Paska”. Dyrektor Oddziału IPN w Krakowie przekazuje portret partyzanta jego córce Marii Skrzypek. Bochnia, 21 listopada 2019

↘ Odświeżenie tablicy upamiętniającej ofiary tzw. operacji polskiej NKWD. Kraków, 8 stycznia 2019. Tablicę odświeżają wicewojewoda Józef Gawron i prezes IPN Jarosław Szarek

↓ Odświeżenie tablicy upamiętniającej ofiary tzw. procesu krakowskiego – działaczy Zrzeszenia „Wolność i Niezawisłość” oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego. Przemawia prezes IPN Janusz Kurtyka. Kraków, 7 marca 2008

Sfinansowaliśmy także dwa popiersia – gen. Kazimierza Sosnkowskiego w krakowskim parku Jordana oraz mjr. Zygmunta Szendziela „Łupaszkę” w Osielcu, w miejscu, gdzie ukrywał się przed funkcjonariuszami komunistycznego aparatu represji. W Przyszowej, dzięki funduszom krakowskiego biura, postawiony został nowy nagrobek na mogile Genowefy Kroczek „Lotte”, sanitariuszki Batalionów Chłopskich, zamordowanej przez bezpiekę. Z kolei na budynku Akademii Ignatianum w Krakowie odświeżono współfinansowaną przez biuro tablicę, upamiętniającą jezuitów aresztowanych przez Niemców 10 listopada 1939 r. Przeznaczaliśmy ponadto fundusze na tablicę upamiętniającą Żołnierzy Niezłomnych – ks. Władysława Gurgacza SJ, Stefana Balickiego i Stanisława Szajnę – umieszczoną na gmachu Muzeum Archeologicznego w Krakowie (dawny budynek sądu i więzienia). W podobny sposób upamiętniono też m.in. gen. Kazimierza Tumidajskiego w Radłowie, kpt. Tadeusza Paolone w Tymbarku oraz żołnierzy 10. Brygady Kawalerii płk. dypl. Stanisława Maczka w Jordanowie.

23 odnalezionych żołnierzy
podziemia niepodległościowego

POSZUKIWANIA

Wielosobowe Stanowisko
do spraw Poszukiwań i Identyfikacji

KILKANASIE

miejsc, w których
prowadzono prace
ekshumacyjne

KILKADZIESIĄT

wytypowanych miejsc
możliwych pochówków

MIEJSCA POSZUKIWAŃ:

Kraków, Brzesko,
Nowy Targ, Leskowiec, Płaza

2 lata
działalności

ODKRYWANIE PRAWDY O ZBRODNIACH

dokonanych przez funkcjonariuszy reżimów totalitarnych oraz o tajnych pochówkach ich ofiar to układanka z bardzo wieloma elementami.

↑ Rozmowa z Heleną Chrobak, siostrą Stanisława Ludzi „Harnasia”, podczas poszukiwań na Cmentarzu Rakowickim. Kraków, 16 października 2017

Tę pracę można przyrównać do historycznej detektywistyki. Trzeba przeanalizować archiwalia (akta milicji, UB, sądów, księgi cmentarne), dotrzeć do świadków wydarzeń lub ich utrwalonych wspomnień, ocenić ich wiarygodność. Wysłuchać wciąż żywych w lokalnych społecznościach opowieści, wskazówek grabarzy i pracowników cmentarza, przeanalizować mapy i zdjęcia lotnicze. Dopiero po szczegółowej kwerendzie przychodzi czas na prace ekshumacyjne. Zwieńczeniem całego procesu jest identyfikacja, polegająca na porównaniu materiału genetycznego z odnalezionych szczątków z pobranym od krewnych poszukiwanych osób. Wyniki ogłaszane są na uroczystych konferencjach w Pałacu Prezydenckim w Warszawie. Biorą w nich udział rodziny odnalezionych bohaterów oraz najwyższe władze państwowe.

W ciągu dwóch lat działalności krakowskiego pionu poszukiwań udało się zidentyfikować szczątki 13 ofiar komunistycznego terroru, które w czasach stalinowskich Wojskowy Sąd Rejonowy w Krakowie skazał za działalność niepodległościową na śmierć.

Sześciu bohaterów zostało już uroczystie pochowanych na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie oraz w rodzinnych miejscowościach. Lokalizujemy jednak nie tylko bezimiennie groby Żołnierzy Wyklętych. Wśród poszukiwanych osób są również cywile i wojskowi – ofiary walk z września 1939 r., więźniowie obozów pracy, żołnierze i działacze konspiracji antyniemieckiej.

↓ Bratnia mogiła dwóch partyzantów na Cmentarzu Rakowickim po odnalezieniu przez archeologów. Kraków, 16 października 2019

↑ Wręczenie noty identyfikacyjnej Stanisława Szajny „Orła” przez prezesa IPN dr. Jarosława Szarka i mec. Annę Szeląg, zastępcę dyrektora Biura Poszukiwań i Identyfikacji IPN w Pałacu Prezydenckim. Warszawa, 3 grudnia 2019

Poszukiwanie przez IPN nieznanych miejsc pochówku żołnierzy antykomunistycznego podziemia rozpoczęło się w 2003 r. Pierwszym zidentyfikowanym był odnaleziony na Cmentarzu Osobowickim we Wrocławiu kpt. Włodzimierz Pawłowski „Kresowiak”, przywódca organizacji Rzeczpospolita Polska Walcząca. Po wrocławskim sukcesie nastąpiły kolejne poszukiwania – Jawor, Szczecin, Opole. Stopniowo kształtował się zespół poszukiwawczy IPN, który obrął za cel odnalezienie, rozpoznanie i godne pochowanie ofiar totalitaryzmów niemieckiego i komunistycznego.

Zespół Instytutu pracuje czasem za granicą. Na Ukrainie poszukiwał legionowych mogił z 1915 r., na Białorusi – szczątków żołnierzy KOP, a na Litwie partyzantów AK. Najbardziej spektakularne są jednak ekshumacje uczestników powojennej konspiracji, jak odnalezienie szczątków sanitariuszki Danuty Siedzikówny „Inki”, cichociemnego mjr. Hieronima Dekutowskiego „Zapory”, a w Krakowie – ks. Władysława Gurgacza SJ, ppor. Mieczysława Kozłowskiego „Bunta” oraz Stanisława Ludzi „Harnasia”.

Do 2016 r. na terenie podlegającym krakowskiemu oddziałowi IPN dwukrotnie podejmowano prace poszukiwawcze (w ich ramach w Tarnowie odnaleziono szczątki Antoniego Trzepli „Krakusa”). Później, po powstaniu Wieloosobowego Stanowiska ds. Poszukiwań i Identyfikacji w Krakowie, przeprowadziliśmy 11 akcji ekshumacyjnych, część z nich we współpracy z prokuratorami Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu.

↑ Uroczysty pogrzeb Edwarda Cieśli „Zabawy” odnalezionego przez IPN na cmentarzu w Opolu-Półwsi. Kraków, 3 października 2006

W 2017 r. na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie przebadano pięć grobów. Udało się zidentyfikować szczątki dowódcy oddziału i komendanta powiatowego NZW kpt. Tadeusza Gajdy „Tarzana”, jego podkomendnego, kadeta Wiesława Budzika „Rolanda” oraz partyzantów zgrupowania „Błyskawica”: akowca z Wilerzszczyzny sierż. Antoniego Wąsowicza „Rocha”, kpr. Adama Domalika „Kowboja”, Stanisława Ludzi „Harnasia”, adiutanta mjr. Józefa Kurasia „Ognia” i dowódcy oddziału „Wiarusy”, walczącego do 1949 r. na Podhalu, a także ppor. Tadeusza Zajączkowskiego „Mokrego”, żołnierza AK, „ludowego” WP i oddziału partyzanckiego „Huragan”. Poszukiwania na Cmentarzu Rakowickim wznowiliśmy w maju 2018 r. W ich wyniku zidentyfikowaliśmy szczątki partyzantów NOW-AK i NZW: st. sierż. Mikołaja Mazura „Paska” i Władysława Nowaka „Groźnego”. Następne prace przeprowadziliśmy tam w październiku, odnajdując szczątki ks. Władysława Gurgacza SJ, kapelana Polskiej Podziemnej Armii Niepodległościowców, jego współpracownika st. sierż. Stanisława Szajny „Orła”, a także partyzantów zgrupowania „Ognia”: Wojciecha Frodymy „Muchy” i Ryszarda Kłaputa „Pomsty” oraz dowódcy oddziału partyzanckiego „Błysk” ppor. Mieczysława Kozłowskiego „Bunta”. Szukaliśmy także na cmentarzu parafialnym w Brzesku, gdzie chowano partyzantów z grupy Józefa Jachimka „Stalina” oraz w Nowym Targu. Rozległe badania prowadziliśmy w tzw. Glinniku w Przegorzałach (Kraków), weryfikując informacje

↗ Medalik odnaleziony przy szczątkach Tadeusza Zajączkowskiego „Mokrego” podczas prac ekshumacyjnych na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie w 2017 r.

↑ Różaniec odnaleziony przy jednym z partyzantów podczas prac ekshumacyjnych na Cmentarzu Rakowickim w Krakowie w 2017 r.

↑ Broszura rozdawana w czasie uroczystego pogrzebu Adama Domalika „Kowboja”. Spytkowice, 13 czerwca 2019

→ Urszula Mrozek, krewna ks. Władysława Gurgacza, oraz Dawid Golik z krakowskiego pionu poszukiwań i identyfikacji IPN podczas wręczenia not identyfikacyjnych w Pałacu Prezydenckim. Warszawa, 3 grudnia 2019

POSZUKIWANIE przez IPN nieznanymi miejscami pochówku żołnierzy antykomunistycznego podziemia rozpoczęło się w 2003 r.

↑ Orzełek odnaleziony podczas prac ekshumacyjnych mogiły partyzanckiej pod szczytem Leskowca 8 lipca 2019

o możliwych pochówkach ofiar niemieckiej zbrodni z czasów II wojny światowej. W 2019 r. ponownie pracowaliśmy w Glinniku, ustalając ostatecznie zasięg dawnego miejsca straceń, a także w Brzesku i na Cmentarzu Rakowickim. Ekshumowaliśmy ponadto szczątki z grobu pod szczytem Leskowca. Miał tam spoczywać partyzant oddziału Armii Polskiej w Kraju. Oprócz prac ekshumacyjnych pion poszukiwań prowadzi kwerendy archiwalne i wizje lokalne. Nadzoruje także prace poszukiwawcze żołnierzy niemieckich, poległych w Małopolsce podczas II wojny światowej. Angażujemy się również w projekty edukacyjne oraz naukowe. Wspomagamy Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Krakowie podczas rajdów dla młodzieży, gier miejskich i innych przedsięwzięć, uczestniczymy w ogólnopolskim projekcie edukacyjnym „Łączka”. Bierzymy udział w konferencjach naukowych, publikujemy prace na temat walk o niepodległość i granice Polski w latach 1918–1920, kampanii polskiej 1939 r., Polskiego Państwa Podziemnego, niemieckich obozów zagłady oraz powojennej konspiracji. Efekty działań Biura Poszukiwań i Identyfikacji opisano w licznych artykułach prasowych i broszurach edukacyjnych. Przygotowaliśmy także wystawę poświęconą zidentyfikowanym bohaterom podziemia niepodległościowego.

- Ile potrzeba czasu, by ich odnaleźć? Dziesięć lat? Mam świadomość, że być może nigdy nie będzie można powiedzieć: udało się, znaleźliśmy wszystkich. Ale należy zrobić wszystko, aby odnaleźć możliwie wielu – mówi wiceprezes IPN dr hab. Krzysztof Szwagrzyk, kierujący Biurem Poszukiwań i Identyfikacji.

6,1 km akt

ARCHIWA

Oddziałowe Archiwum

20

lat działalności

KAŻDEGO ROKU TYSIĄCE
ROZPATRYWANYCH SPRAW
I UDOSTEPNIANYCH AKT

HISTORIA
ZAPISANA
W DOKUMENTACH

KRZYŻ
WOLNOŚCI
I SOLIDARNOŚCI

↑ Pałac Konopków w Wieliczce

ODDZIAŁOWE ARCHIWUM IPN W KRAKOWIE

od 2002 r. mieszczące się w pałacu Konopków w Wieliczce (pl. Skulimowskiego 1), powstało w 2016 r. z przekształcenia istniejącego od 2000 r. Oddziałowego Biura Udostępniania i Archiwizacji Dokumentów w Krakowie. Naszą misją jest umożliwienie wszystkim zainteresowanym szerokiego dostępu do zgromadzonych akt. Ponadto, dzięki Archiwum IPN, do naukowego obiegu wprowadzono wytworzone przez komunistyczne organy bezpieczeństwa dokumenty, przydatne w badaniach nad PRL, dziejami Polski w czasie II wojny światowej oraz w badaniach genealogicznych i biografistycy.

Do podstawowych zadań pionu archiwalnego IPN należy gromadzenie, ewidencjonowanie, opracowywanie i udostępnianie dokumentów dotyczących zbrodni z lat 1917–1990 oraz losów narodu polskiego w latach 1939–1990, a także opracowywanie i publikowanie inwentarza archiwalnego. Trafiają do nas dokumenty komunistycznych organów bezpieczeństwa (powstałe w okresie od 22 lipca 1944 r. do 31 lipca 1990 r.), a także materiały organów bezpieczeństwa III Rzeszy i Związku Sowieckiego oraz dokumenty dotyczące zbrodni ukraińskich nacjonalistów i formacji kolaborujących z III Rzeszą popełnionych na Polakach lub obywatelach polskich innych narodowości w latach 1917–1990. Do archiwów IPN przekazywane są również dokumenty wytworzone w toku postępowań prowadzonych przez sądy w sprawach lustracyjnych, a ponadto materiały pozyskane od zagranicznych instytucji prowadzących archiwa, polskich instytucji emigracyjnych i polonijnych oraz osób prywatnych z kraju i zagranicy. Gromadzimy wszelkie nośniki informacji, nie tylko akta, kartoteki czy inwentarze, lecz także pliki komputerowe, mapy, plany, filmy i nagrania dźwiękowe. Oddział IPN w Krakowie rozpoczął tworzenie zbiorów archiwalnych 6 kwietnia 2001 r., po przejęciu akt Okręgowej Komisji Badania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Trzy miesiące później od krakowskiej delegatury Urzędu Ochrony Państwa otrzymaliśmy pierwsze materiały operacyjne SB. Wprowadzenie procesu gromadzenia dokumentów przebiegało najintensywniej w latach 2000–2003, ale trwa nadal. W archiwach policji, sądów, prokuratur i innych

↑ Karta dotycząca Karola Wojtyły z tzw. kartoteki ogólnoinformacyjnej SB

instytucji wciąż odnajdywane są dokumenty przydatne w realizacji ustawowych zadań IPN. Zmiany prawne zapoczątkowane w 2007 r. umożliwiły znaczącą redukcję, a ostatecznie – na mocy ustawy z 2016 r. – całkowitą likwidację zbioru zastrzeżonego, czyli zniesienie ograniczeń w dostępie do materiałów, które wcześniej mogli analizować wyjątkowo funkcjonariusze służb specjalnych, prokuratorzy pionu śledczego IPN prowadzący postępowania w sprawach dotyczących zbrodni komunistycznych oraz organy prowadzące lustrację. Krakowski IPN zgromadził 1577 jednostek archiwalnych ze zlikwidowanego zbioru zastrzeżonego, w większości teczek i mikrofilmów akt operacyjnych, teczek personalnych funkcjonariuszy SB, a także dzienników rejestracyjnych, dzienników (inwentarzy) archiwalnych oraz blisko 40 mb. kartotek operacyjnych bezpieczeństwa.

Zbiory akt i mikrofilmów Oddziałowego Archiwum IPN w Krakowie mają teraz blisko 6100 mb., a zbiory kartotek i dzienników 621 mb.

W tym roku planowane jest przejęcie następnych dokumentów i całkowite zapełnienie magazynów, których pojemność szacujemy na 6400 mb. Najbardziej obszerną częścią naszych zbiorów archi-

↑ Czytelnia w siedzibie Oddziałowego Archiwum IPN w Wieliczce

walnych są akta paszportowe, operacyjne, śledcze i analityczne bezpieczeństwa z dawnych województw krakowskiego, tarnowskiego i nowosądeckiego (ponad 4900 mb.). Trafiają do nas także archiwalia od instytucji polonijnych oraz osób prywatnych z kraju i zagranicy. Do ciekawszych materiałów należy uzyskany z Papieskiego Instytutu Studiów Kościelnych w Rzymie zbiór dotyczący działalności Sekcji Polskiej Radia Watykańskiego w latach 1940–2003. Dowodem zaufania do IPN są dary osób prywatnych, przekazywane w ramach programu „Archiwum Pełne Pamięci”. Pamiętki rodzinne, fotografie i filmy, nagrania dźwiękowe, wspomnienia, listy, dzienniki i pamiętniki ukazujące losy narodu polskiego w latach 1917–1990, po przekazaniu do Instytutu, stają się częścią narodowego zasobu archiwalnego. Są rzetelnie opracowywane i udostępniane (archiwumpamieci.pl). Co roku krakowskie Archiwum IPN digitalizuje ponad 2 tys. teczek aktowych i innych archiwaliów, np. zdjęć i pojedynczych dokumentów. Częścią naszych zasobów w pełni przetworzoną na wersję cyfrową są materiały audiowizualne. To ponad 230 filmów i blisko 150 godzin nagrań dźwiękowych, w większości materiały operacyjne bezpieczeństwa. W naszej pracy wykorzystujemy aplikację Cyfrowe Archiwum. Umożliwia ona prowadzenie kwerend we wszystkich archiwach IPN

NASZA MISJA

jest umożliwienie wszystkim zainteresowanym szerokiego dostępu do zgromadzonych akt.

Instytut Pamięci Narodowej
Oddział w Krakowie
zaprasza

30 PAŹDZIERNIKA
2019 r.
O GODZ.
18.00

na spotkanie
w Centrum Edukacyjnym
„Przystanek Historia”
ul. Dunajewskiego 8
(wejście na rogu z ul. Garbarską)
z cyklu
„Archiwalne Środy”
promujące książkę

**Pamiętali...
pamiętamy...
pamiętajcie...**

Wspomnienia Żydów polskich

z udziałem autorów:
Michała Zajdy
oraz
dr. Pawła Skoruta

← Plakat jednego ze spotkań cyklu „Archiwalne środy” w Centrum Edukacyjnym IPN „Przystanek Historia”

w kraju oraz przeglądanie zdigitalizowanych materiałów ewidencyjnych i akt. Cyfrowe Archiwum obejmuje informacje o ponad 17 mln jednostek archiwalnych. Aplikacja stanowi także bazę źródłową dla inwentarza publikowanego w Internecie (inwentarz.ipn.gov.pl).

Oddziałowe Archiwum IPN w Krakowie wprowadziło do Cyfrowego Archiwum ponad 1,3 mln jednostek archiwalnych, z kolei w internetowym inwentarzu, w którym opublikowano dotąd informacje o ponad 2,2 mln jednostek archiwalnych, znajdują się informacje o ponad 170 tys. jednostek archiwalnych z krakowskiego archiwum.

W ciągu roku załatwiamy kilkanaście tysięcy spraw. Większość dotyczy wniosków o dostęp do akt i informacji. W ciągu 20 lat istnienia IPN zasady regulujące tę kwestię uległy wielu głębokim zmianom. Pierwotnie prawo wglądu przysługiwało przede wszystkim ofiarom działań komunistycznej bezpieki. Udostępnianie akt naukowcom i dziennikarzom odbywało się w oparciu o decyzje administracyjne. Dokumenty mogły być udostępniane również organom władzy publicznej w celu realizacji zadań wynikających z ustawy o kombatanach, lustracyjnej oraz w celu ścigania zbrodni nazistowskich, komunistycznych i zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodni wojennych popełnionych na Polakach i obywatelach polskich w latach 1939–1989.

↑ Prezes IPN Łukasz Kamiński wręcza Krzyż Wolności i Solidarności o. Dominikowi Orczykowskiemu OFMCap. Kraków, 6 sierpnia 2014

→ Pracownicy archiwum Oddziału IPN w Krakowie podczas transportu akt czasowo przechowywanych w magazynach Oddziału IPN w Rzeszowie. Rzeszów, 11 listopada 2002

- ← Prezes IPN Jarosław Szarek z Julianem Morawcem odznaczonym Krzyżem Wolności i Solidarności. Kraków, 15 lipca 2019
- ↓ Krzyże Wolności i Solidarności. Uroczystość w Krakowie. 9 listopada 2018

UCZESTNICZYMY w procesie weryfikacji wniosków o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności

Trzy wydarzenia z 2005 r. w zasadniczy sposób zmieniły podejście do udostępniania akt bezpieki. Ówczesny prezes IPN prof. Leon Kieres ujawnił tożsamość uplasowanego w otoczeniu Jana Pawła II współpracownika SB, o. Konrada Hejmy. Upubliczniono dane funkcjonariuszy, współpracowników i kandydatów na współpracowników bezpieki oraz osób przez bezpiekę rozpracowywanych (tzw. lista Wildsteina). Trzecie ważne wydarzenie to wyrok Trybunału Konstytucyjnego, kwestionujący wiele przepisów dotyczących udostępniania dokumentów. W następnych latach, w wyniku kolejnych nowelizacji ustawy o IPN, przepisy utrudniające dostęp do akt zostały zniesione, a ukoronowaniem tego procesu była likwidacja zbioru zastrzeżonego. Ważnym zadaniem pionu archiwalnego IPN jest rozpatrywanie wniosków o przyznanie statusu działacza opozycji antykomunistycznej (szczegółowe informacje: opozycja.ipn.gov.pl).

Uczestniczymy także w procesie weryfikacji wniosków o nadanie Krzyża Wolności i Solidarności – odznaczenia państwowego, którym honorowani są działacze opozycji antykomunistycznej z lat 1956–1989. Oddziałowe Archiwum IPN w Krakowie zweryfikowało wnioski dotyczące ponad 550 opozycjonistów.

Krakowscy archiwiści od wielu lat uczestniczą także w realizacji zadań badawczych i edukacyjnych Instytutu, organizując prelekcje i pokazy (np. z cyklu „Archiwalne środy” na krakowskim „Przystanku Historia” IPN), publikując wyniki badań w czasopismach naukowych („Zeszyty Historyczne WiN-u”, „Pamięć i Sprawiedliwość”, „Aparat Represji w Polsce Ludowej 1944–1989”, „Przegląd Archiwalny Instytutu Pamięci Narodowej”) i popularnonaukowych, prasie oraz w mediach społecznościowych, a także w postaci opracowań monograficznych, albumowych i edycji źródłowych.

ŚLEDZTWA

Oddziałowa Komisja Ścigania Zbrodni
przeciwko Narodowi Polskiemu

POSTAWIĆ
ZBRODNIARZY
PRZED SĄDEM

1912

zakończonych
śledztw dotyczących
zbrodni nazistowskich
i komunistycznych

57

śledztw w toku

26

aktów oskarżenia
przeciwko
54 osobom

8783

przesłuchane osoby

ODDZIAŁOWA KOMISJA ŚCIGANIA ZBRODNI PRZECIWKO NARODOWI POLSKIEMU INSTYTUTU PAMIĘCI NARODOWEJ W KRAKOWIE

jest kontynuatorką powołanej w 1945 r. Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce, której zadaniem było gromadzenie materiałów dotyczących zbrodni niemieckich, popełnionych w latach 1939–1945 w Polsce i poza jej granicami wobec obywateli polskich lub osób polskiej narodowości.

↑ Przesłuchanie świadka, jednego z ostatnich żyjących więźniów KL Sachsenhausen, stułetniego mjr. Stanisława Szury. Wieliczka, lipiec 2020

W

W latach 90. XX w. okręgowa komisja uaktywniła swoje działania, co wiązało się z uzupełnieniem zadań Głównej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Polsce o ściganie zbrodni stalinowskich, czyli czynów popełnionych przez funkcjonariuszy państwa komunistycznego w latach 1939–1956. Prokuratorzy komisji nie posiadali jednak w tamtym czasie prawa samodzielnego kierowania do sądów aktów oskarżenia. Dopiero główna i oddziałowe komisje, pozostające w strukturach IPN, powołane ustawą z 18 grudnia 1998 r., są jednocześnie wyspecjalizowanymi jednostkami prokuratury, które realizują zadania śledcze Instytutu. Prokuratorzy IPN prowadzą postępowania w sprawach o zbrodnie nazistowskie oraz zbrodnie komunistyczne, popełnione do 31 lipca 1990 r. Mają pełne uprawnienia procesowe, mogą wnosić do sądów akty oskarżenia i występować w charakterze oskarżycieli publicznych.

W ciągu 20 lat funkcjonowania oddziałowej komisji w Krakowie pracowało w niej 22 prokuratorów. Obecnie zatrudnionych jest sześciu prokuratorów, którzy prowadzą 57 śledztw (44 dotyczą zbrodni komunistycznych, 12 nazistowskich, 1 tzw. kłamstwa oświęcimskiego).

Od początku działalności, czyli od kwietnia 2000 r., prokuratorzy pionu śledczego IPN w Krakowie przeprowadzili i zakończyli 1912 śledztw dotyczących zbrodni nazistowskich oraz komunistycznych, w ramach których przesłuchali 8783 osoby.

Uprawnienia oskarżycielskie pozwoliły postawić 63 osobom zarzuty popełnienia

UPRAWNIENIA

oskarżycielskie pozwoliły postawić 63 osobom zarzuty popełnienia zbrodni oraz skierować do sądów 26 aktów oskarżenia przeciwko 53 sprawcom zbrodni.

↑ Pokaz filmu dokumentalnego dotyczącego bazy załogi SS KL Auschwitz, połączony z dyskusją. Od lewej: prokurator Łukasz Gramza, prokurator Waldemar Szwiec – naczelnik Oddziałowej Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu w Krakowie oraz prowadzący spotkanie Dobrosław Rodziewicz. Kraków, 29 stycznia 2020

↑ Wykład prokuratora Łukasza Gramzy na temat działalności pionu śledczego IPN dla studentów wraz z ich naukowymi opiekunami oraz dziekanem College of Arts, Science & Letters University of Michigan-Dearborn z USA. Kraków, 2015

↑ Konferencja „Wojewódzki aparat bezpieczeństwa w Krakowie w latach 1945–1956”. Od lewej: prokurator Marek Kowalczak, Wojciech Frazik. Kraków, 24 października 2013

zbrodni oraz skierować do sądów 26 aktów oskarżenia przeciwko 53 sprawcom zbrodni.

Prokuratorzy Oddziałowej Komisji podejmują współpracę z zagranicznymi organami wymiaru sprawiedliwości. W ostatnich dwóch latach tego rodzaju aktywność dotyczyła 110 śledztw. Chodzi m.in. o współdziałanie z niemieckimi prokuratorami w celu postawienia przed sądem żyjących członków załogi KL Auschwitz-Birkenau. Ponadto od dwóch lat prokuratorzy ściśle współpracują z nowo powołanym Biurem Poszukiwań i Identyfikacji IPN, uczestnicząc w pracach przygotowawczych i ekshumacjach. Podejmują także działania pozaprocesowe, wpisujące się w działania statutowe IPN. Uczestniczą w konferencjach naukowych i spotkaniach okolicznościowych, wygłaszają wykłady i prelekcje, występują w filmach dokumentalnych i programach telewizyjnych.

- ↑ Prokurator Wojciech Pardyak (po prawej) oddaje hołd osobom zabitym podczas próby przekroczenia granicy czechosłowacko-austriackiej w latach 1948–1989, przez funkcjonariuszy komunistycznych Czechosłowackiej Republiki Socjalistycznej. Uroczystość towarzyszyła międzynarodowej konferencji naukowej. Mikulov, 22 listopada 2019
- ← Pomnik „Brama do Wolności” poświęcony pamięci 53 osób, które poniosły śmierć, próbując w latach 1948–1989 przedostać się do Austrii. Mikulov, 22 listopada 2019
- ↑ Pamiątkowy dyplom uczestnictwa w międzynarodowej konferencji zorganizowanej w 30. rocznicę upadku „żelaznej kurtyny”

- ↑ Prokurator Wojciech Pardyak podczas czynności przesłuchania świadka. 2020
- ↓ Kartka wysłana w styczniu 1945 r. przez więźnia KL Sachsenhausen Stanisława Szurę do rodziny

LUSTRACJA

Oddziałowe Biuro Lustracyjne

SPRAWDZAMY,
KTO MOŻE PEŁNIĆ
NAJWAŻNIEJSZE
FUNKCJE PUBLICZNE

10446

zarejestrowanych
postępowań lustracyjnych

10001

zakończonych postępowań

50611

wprowadzonych do bazy
oświadczeń lustracyjnych
z woj. małopolskiego
i świętokrzyskiego
(32 powiaty, 284 gminy)

162

sprawy skierowane do sądu,
w tym 34 stanowiska prokuratora
w sprawie autolustracji
oraz 128 wniosków o wszczęcie
postępowania lustracyjnego

82

sprawy
przed sądem
II instancji

39

przyjętych
wniosków
o autolustrację

15321

wpisów do internetowych katalogów
opozycjonistów, funkcjonariuszy bezpieczeństwa,
członków aparatu władzy PRL oraz osób
piastujących obecnie funkcje publiczne

484

przesłuchanych
świadków

99

spraw zakończonych
wyrokiem w sądzie
I instancji o braku
zgodności oświadczenia
z prawdą

149850

kwerend, ok. **15000** przeglądniętych
jednostek archiwalnych

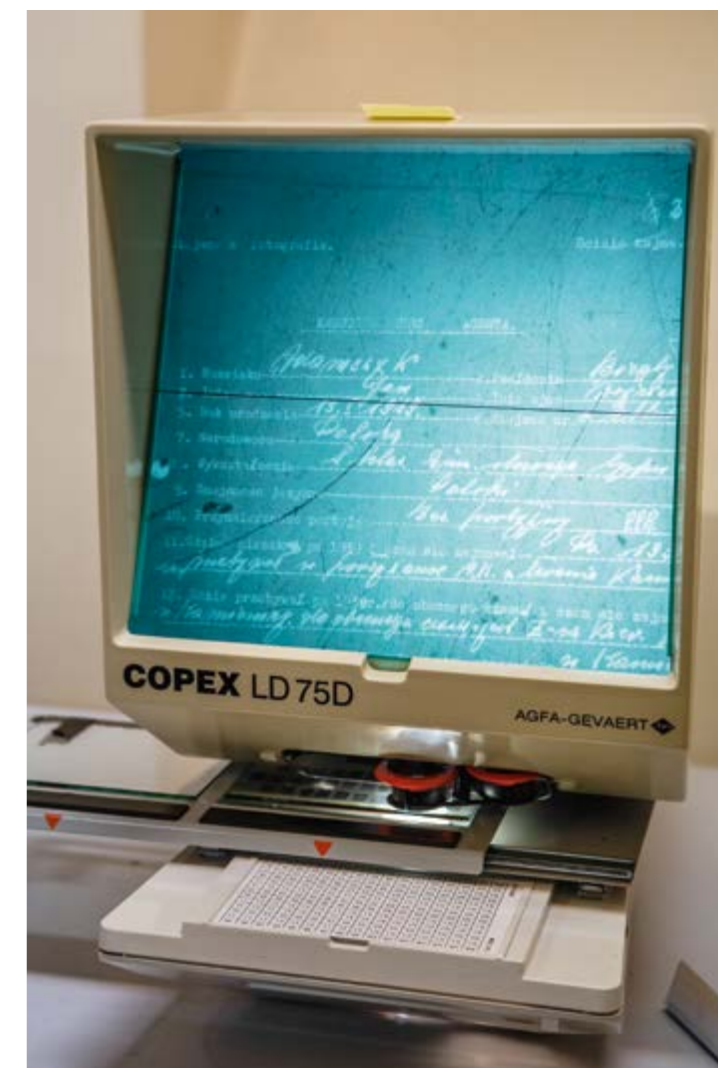
ZADANIA ODDZIAŁOWEGO BIURA LUSTRACYJNEGO W KRAKOWIE,

które powstało w kwietniu 2007 r., polegają na przygotowaniu postępowań lustracyjnych i prowadzeniu rejestru składanych oświadczeń, a także publikacji danych w czterech katalogach tematycznych: osób rozpracowywanych przez aparat bezpieczeństwa, funkcjonariuszy bezpieki, osób na kierowniczych stanowiskach partyjnych i państwowych w PRL oraz tych pełniących obecnie funkcje publiczne. Wynika to z uchwalonej 18 grudnia 1998 r. ustawy o IPN oraz tzw. ustawy lustracyjnej z 18 października 2006 r. Istotne znaczenie miały także zmiany prawa, a głównie wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 maja 2007 r. dotyczący ustawy lustracyjnej oraz jej nowelizacja z 14 września 2007 r.

Postępowania lustracyjne obejmują osoby, które na mocy ustawy zobowiązane są do złożenia oświadczenia, m.in. parlamentarzystów, samorządowców, wysokich urzędników państwowych i samorządowych oraz pracowników nauki i szkolnictwa wyższego. Pracownicy biura lustracyjnego weryfikują prawdziwość oświadczeń, a w razie wątpliwości prokuratorzy kierują sprawę do sądu. Do 31 grudnia 2019 r. w krakowskim biurze zakończono 10001 postępowań, z czego 162 sprawy skierowano do sądu. Sądy orzekły, iż 99 osób złożyło oświadczenia niezgodne z prawdą. Podczas postępowań lustracyjnych prokuratorzy przesłuchali 484 świadków, przeprowadzono 149850 kwerend oraz przeanalizowano około 15000 jednostek archiwalnych. Rozpatrzono także 39 wniosków o autolustrację.

Kolejny rodzaj aktywności biura lustracyjnego polega na prowadzeniu rejestru oświadczeń lustracyjnych. Z oświadczeń, przyjętych i zarejestrowanych do końca 2019 r. przez Biuro Lustracyjne w Warszawie, na OBL w Krakowie, zgodnie z właściwością terytorialną, przypada 50611. W tym czasie przyjęto także 18591 informacji o złożeniu oświadczenia lustracyjnego. Największa liczba oświadczeń i informacji wpływa z gminnych, miejskich, powiatowych i wojewódzkich komisji wyborczych przed wyborami samorządowymi. Krakowskie OBL obsługuje w tym zakresie 32 powiaty i 284 gminy w woj. małopolskim i świętokrzyskim. W związku z kolejnymi wyborami samorządowymi (2010, 2014, 2018) pracownicy biura udzielili podmiotom uprawnionym 18970 telefonicznych odpowiedzi na zapytanie o datę

↑ Czytnik mikrofilmów w Oddziałowym Archiwum w Krakowie umożliwiający korzystanie z akt zmikrofilmowanych przez komunistyczny aparat represji

Świadek Historii

NAGRODA

← Marek Lasota, dyrektor Oddziału IPN w Krakowie, w czasie uroczystości wręczenia tytułów Świadek Historii. Kraków, 12 października 2015

↓ Prezes IPN Jarosław Szarek wręcza nagrodę Świadek Historii Wandzie Półtawskiej. Kraków, 29 listopada 2018

↓ Zastępca Prezesa IPN Mateusz Szpytma wręcza nagrodę Świadek Historii o. Jerzemu Pająkowi OFMCap. Kielce, 8 listopada 2019

Świadek HISTORII

ŚWIADEK HISTORII

to nasze wspólne przedsięwzięcie. Ludziom i organizacjom szczególnie zasłużonym dla upamiętniania historii narodu polskiego w regionie oraz wspierającym pion edukacyjny IPN w dziele edukacji historycznej wręczamy od 2012 r. nagrody honorowe Świadek Historii. Laureatem prestiżowego wyróżnienia może zostać zarówno osoba fizyczna, jak i instytucja lub stowarzyszenie.

Każdego roku przyjmujemy od Państwa po kilkadziesiąt zgłoszeń kandydatów, z którymi zapoznaje się oddziałowa komisja nominująca, a ostatecznego wyboru sześciu laureatów dokonuje Kapituła pod przewodnictwem prezesa IPN. Obecnie trwa dziewiąta edycja nagrody. Laureatów ogłosimy i uhonorujemy jak zwykle pod koniec roku. W ciągu ośmiu ubiegłych edycji wyróżniliśmy wiele wspaniałych postaci i zasłużonych organizacji. Oto nasi laureaci:

↑ Laureaci nagrody Świadek Historii z prezesem IPN od lewej: Amelia Dunin, Józef Wieczorek, Antoni Wiatr, Jerzy Bukowski, Jarosław Szarek, Wojciech Zapała, siedzi Wanda Półtawska. Kraków, 29 listopada 2018

← Laureat nagrody Świadek Historii gen. Tadeusz Bierńkowicz (tu jeszcze w mundurze pułkownika), z lewej Dorota Koczwańska-Kalita – naczelnik Delegatury IPN w Kielcach. Kielce, 15 grudnia 2016

2012

ks. kardynał Franciszek Macharski, Stanisław Malara, Paweł Perchel, Adam Roliński, ppłk Jerzy Wesołowski, Władysław Skalski (pośmiertnie)

2013

Kazimierz Cholewa, Andrzej Jankowski, Józef Jarno, Anna Łakomicz, ks. Władysław Palmowski, Bogusław Sonik, Zofia Dubjelova (pośmiertnie)

2014

Stanisław Handzlik, Małgorzata Janiec, Tadeusz Kowalczyk, Zbigniew Paliwoda, Andrzej Szkaradek, Pelagia Potocka (pośmiertnie)

2015

Jan Banaśkiewicz, Michał Siwiec-Cielebon, Wojciech Grzeszek, Robert Mazur, Wacław Szacoń, Stanisław Szuro

2016

Tadeusz Bierńkowicz, Jadwiga Duda, Wojciech Lubawski, Wojciech Narębski, Danuta Żbikowska, Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Narodowego w Kielcach

2017

Stanisław M. Jankowski, Karol Tendera, Aleksandra Szemioth, Ryszard Majdzik, Zofia Wieczorek-Nowak, Środowisko Świętokrzyskich Zgrupowań Partyzanckich Armii Krajowej „Ponury” – „Nurt”

2018

Wanda Półtawska, Amelia Dunin, Jerzy Bukowski, Antoni Wiatr, Józef Wieczorek, Wojciech Zapała

2019

Adrienne Körmendy, Jolanta Kulińska, Urszula Oettingen, Janusz Baster, o. Jerzy Pająk OFMCap, Stowarzyszenie NZS 1980

INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Oddział w Krakowie

Oddział Instytutu Pamięci Narodowej

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko
Narodowi Polskiemu w Krakowie

Adres do korespondencji:

ul. Reformacka 3, 31-012 Kraków
tel. 12 421 19 61

oddzial.krakow@ipn.gov.pl

dyrektor oddziału dr hab. Filip Musiał
zastępca dyrektora mgr inż. Cecylia Radoń

Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu IPN w Krakowie

ul. Reformacka 3, 31-012 Kraków
tel. 12 429 62 35

naczelnik Waldemar Szwiec

Oddziałowe Biuro Edukacji Narodowej IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8, 31-133 Kraków

tel. 12 211 70 20

oben.krakow@ipn.gov.pl

naczelnik Michał Masłowski

Centrum Edukacyjne IPN „Przystanek Historia” w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. 12 211 70 20

Księgarnia IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. tel. 12 211 70 28

Oddziałowe Biuro Badań Historycznych IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. 12 289 20 61

obbh.krakow@ipn.gov.pl

naczelnik dr hab. Cecylia Kuta

Oddziałowe Archiwum IPN w Krakowie

pl. M. Skulimowskiego 1, 31-020 Wieliczka
(Pałac Konopków)

tel. 12 289 14 00

Adres do korespondencji:

ul. Reformacka 3, 31-012 Kraków

naczelnik Rafał Dyrz

Asystenci prasowi

Janusz Ślęzak

janusz.slezak@ipn.gov.pl

tel. 881 014 904

Żaneta Wierzgacz

zaneta.wierzgacz@ipn.gov.pl

tel. 666 010 614

Oddziałowe Biuro Upamiętniania Walk i Męczeństwa IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. 12 289 20 56

obuwim.krakow@ipn.gov.pl

naczelnik dr Maciej Korcuć

Wielosobowe Stanowisko do spraw Poszukiwań i Identyfikacji IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. 12 289 20 68

obpi.krakow@ipn.gov.pl

dr Dawid Golik

Oddziałowe Biuro Lustracyjne IPN w Krakowie

ul. Dunajewskiego 8

tel. 12 289 20 40

naczelnik Piotr Stawowy

Opracowanie: Rafał Dyrz, Dariusz Gorajczyk,
Marta Gorajczyk, Elżbieta Jakimek-Zapart,
Maria Konieczna, Filip Musiał, Janusz Ślęzak,
Michał Wenklar, Katarzyna Wordliczek

Projekt i opracowanie graficzne Piotr Żytko

Redakcja Janusz Ślęzak

Korekta Mateusz Czarnecki

Fotografie historyczne ze zbiorów IPN,
fotografie współczesne ze zbiorów IPN
oraz ze zbiorów pracowników IPN

ISBN 978-83-958671-3-2

Copyright Instytut Pamięci Narodowej

krakow.ipn.gov.pl
facebook.com/IPNKrakow

**INSTYTUT
PAMIĘCI
NARODOWEJ**

Oddział w Krakowie

krakow.ipn.gov.pl
facebook.com/IPNKrakow